

prairie presque close, pour faire paître les moutons» a Luixon (ib. ix, 228).

Antigament ja està documentat en aquelles terres: Meillon cita *cuyeu* «parc où les troupeaux sont rassemblés pour la nuit et aussi la cabane des pasteurs qui y est située», en una sentència de 1290, en el Cartulari de Noalis, altres vegades grafiat *cujeu* (pp. 241, 114) o *cugeu*, segons G. de Balencie, publicador del *Livre Vert de Benac* (a. 1406, p. 114: *Cugeu Senseuni*, en un vessant del Montagut de Gazost, en l'Alt La-¹⁰ vedà); també se'n derivà, ultra el substantiu en -ARE que veurem després, un verb *acuyalà*, que veiem en el Cartulari d'Ossau de 1463 (p. 312): «bestiars --- acabanzat et *acuyalatz* en lo diit Pont-Lonc», on la -e-epentètica, en trobar-se davant de l'accent es convertí en *a* (evolució corrent davant *l* en gascó), i la variant *acuyolar* i *cuyolar* tr. en landès antic «mettre au gîte ou au pâturage (un troupeau) et, par extension, faire paître» en dos passatges d'un doc. de Saint Sever, de 1368 (Millardet, *Anc. Textes Land.*, gloss.), en els quals la vocal epentètica és *o*, ço que també es troba en gascó antic (i no pas rarament, si bé no tant com la *e/a*).

En la toponímia i en la derivació el nostre mot es troba tant o més en el vessant Sud dels Pirineus que en el septentrional; de vegades és ja un femení el que ha succeït el gènere neutre de CUBILE: *Illa Cobile* (veg. 1.ª *Reu. de Top. Pir.*, a propòsit de *Lana*, p. 141), altres vegades no es veu el gènere o bé és masculí; el nom *Covil d'Ase(n)s* apareix sovint en la documentació del Pla de Barcelona, ja el 1179;⁵ i el ben conegut *Cubile Siccum* (1017, i d'ací *Cuil Sec* > *Cul-sec* rectificat popularment en *Capsec*), veg. *E. T. C.* I, 9.

En la nostra toponímia, sobretot la del NO., els descendents de CUBILE apareixen en gran nombre; ens acontentarem citant-ne unes mostres: *Las Qiüils* és un vedadet, per avall de la Raspa d'Isclès de Ribagorça; a la Vall de Boí en sé uns quants, algun de bastant alterat i molt prominent, com *Plana-Noquil*, gran jaça en la carena Bof-Durro (< *P. lo kyil* amb doble dissimilació *nokil*); *La Covil* a la muntanya de Les Anoves (N. d'Oliana) i turó molt vistent a la vall de Ribes (Campelles); sovint amb la mateixa reducció vocàlica i confusió homonímica que hem vist en *Culsec* ('Capsec'): *Trescul* a Aós, a la ratlla d'Andorra (TRANS CUBILE > *Trescuil*); Mas dels *Culròges* < *de les Co(v)ils Roges* a Sunyer de Segrià; i en compostos tant o més deformatos, com *Collric* a Reiners de Vallespir (*Coil Ric*), *Culzer* a Er (< *Cüils d'Er* probablement).

Si tot això suggereix una fossilització iniciada aviat, tal cosa es veu molt menys acusada en un important derivat substantiu, que potser va començar per tenir un valor adjectival o de col·lectiu, però que aviat es convertí en un sinònim de *cuil* (mot massa batzegat per vaivens i homonímicament vulnerable): CÜBILARE, sigui ja encunyat en llatí vulgar, sigui mer esquema CUBIL-ARE, va dur una vida més robusta en català, i no menys a l'Aragó, Gascunya i Sardenya. Ja surt un

Cuivilare a l'Acte de la Seu de 839 (parròquia desapareguda, sigui en el Pall. Sobirà, sigui el de Les Anoves), cf. M-Lübke (*BDC* xi, 13). És ben antic a Sardenya: logud. *gulbare*, *gulvare*, ja en el *Condaghe* de Silki (S. XII), amb transposició *v'l > lb* (cf. cast. *silbar* SIBILARE), i avui *vulvare*, -bare (a Biti *ulvare*) «chiuse nei quali si custodiva di notte il bestiame perché non danneggiasse le proprietà» (M-Lübke, *Sitzber. Wien* CXLV, § 5, 26).

A casa nostra en trobem documentació com a mot viu, començant per escriptures força antigues: «dono et corroboro ipsum *covillare* ad jam supra dictum monasterium --- et pecudes que in dicto *coyllare* perperint ---», doc. del monestir d'Ovarra de l'a. 927;⁶ i allí mateix ja en català en l'any 1296: «venem --- la mitat del nostre *cuilar*, que avem en lo termen de Calvera --- *cuilar* --- *cuilar* --- lo *cuilar* a afrontacions: per lo sol ten en los *cuilars* de la casa de Pere Sanz» (MDuque, *Docs. de Ovarra*, 1865, 10, 17, 21, 22); «una pleta o *cuilar* de Gallinero», Benasc, a. 1451; «sin poderse quedar a dormir o *cubilar* de noche, so pena de prendada o degüella», Benasc, a. 1581 (*Lucero*, f° 38, i bis, en el f° 37), si bé en el segon potser es tracta més aviat del verb intr. que veurem (més que contracció d'un *ao* = 'en el'); els testimonis antics segueixen en terra pròpiament navarro-aragonesa (Lacarra cita un plural *cubilares* en un doc. referent a Erro, *Est. Hist. Nav.*, p. 110), «por el serrato de dicha montaña de Piéntens más abajo del *Cubilar* que dizen de la Señora» en una escr. de la V. de Gistau, de 1648 (que copio a casa de la vila de Plan, 1965).

Modernament aquest substantiu ha restat molt viu fins ara a tot l'alt Aragó, amb intensitat màxima en el Centre i el Ponent: compto uns quants *cubilars* a la vall de Gistau, el *Cubilaré(t)? de la Lámpara* a Salinas de Sin, me n'anomenen 12 o 15 a Bielsa, dos a Torla, el famós *Cubilar de las Vacas* per amunt d'Ordessa,⁸ el *Cuylar de Fúino* i els *Cuylaróns de Portiecho* a Biescas de Tena, dos (però n'hi ha molts més) a Panticosa,⁹ 6 a Canfranc, a Larrosa sols els *Cubilares* del Port ja són 3, una llarga llista a Aísa, però més llarga encara a Ansó¹⁰ i més que enlloc a Echo. De cap manera no queda limitat al paper de genèric toponímic: «más arriba hay unos *cubilares* donde para el ganado por la noche», Villanúa, «un *cubilar* es un pedazo de *tasca* <'aglevat'> que ha habido ganáu», Panticosa, «*cubilar* és más antigo que una pleta, como el *cubilar de la Mallata-l'Alba*», Bielsa (1965-66).¹¹

No tan vividor fins avui però ho havia estat moltíssim fins fa poc, en el Pirineu gascó: allà la forma primitiva va ser *couilà* que ja assenyalaria Ramond a la vall de Baredja «gîte des bergers et de leurs troupeaux, dans les montagnes, pendant la belle saison» (Cordier, *Lavedan*, p. 31), i grafiat *coylar* ho trobem diverses vegades en docs. landesos de c. al S. XIV (*Menalt del Coylar*, *P. del ~*, NPP, Millardet, *Textes*, table); és la forma bearnesa que segueix vigent a les altes valls de Baretons i d'Aspa (Aramits, Lescun).¹²

D'una banda hi va haver les epentesis d'*e* (> *a*) o d'*o*, que ja he assenyalat per al verb: *cuyelà* «pâturage